

*М. О. Пастушенко,
здобувач магістратури кафедри управління охороною здоров'я та публічного
адміністрування, Національний університет охорони здоров'я України імені П. А. Шупика
ORCID ID: 0000-0001-5017-519X*

*С. П. Кошова,
к. держ. упр., доцент кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування,
Національний університет охорони здоров'я України імені П. А. Шупика
ORCID ID: 0000-0002-7637-4311*

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.17.84

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ

M. Pastushenko,
Master's student of the Department of Healthcare Management and Public Administration,
Shupyk National Healthcare University of Ukraine, Kyiv, Ukraine
S. Koshova,
PhD in Public Administration, Associate Professor of the Department of Healthcare Management
and Public Administration Shupyk National Healthcare University of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ORGANIZATIONAL AND LEGAL ASPECT OF THE CHILD RIGHTS MECHANISM IN UKRAINE

У статті проводиться аналіз організаційно-правових механізмів захисту прав дитини в Україні, визначено специфіку застосування адміністративної правосуб'єктності дитиною, охарактеризовано місце владних установ у процесі забезпечення інтересів та прав неповнолітніх. Досліджено права неповнолітніх в ролі елементу адміністративних правовідносин, розглянуто стан захисту прав дитини на сучасному етапі розвитку Української держави.

Також статтю присвячено дослідженню трансформації законодавчої бази з питань захисту прав неповнолітніх, виявлено проблеми діяльності інструментів їх забезпечення, визначені сучасні форми роботи владних установ у питаннях захисту прав дітей, досліджено нові способи організаційно-правового регулювання. Визначаються історичні етапи формування нормативно-правової бази з питань захисту прав і свобод дітей. Особливо аналізується роль запровадження посади Уповноваженого Президента України з прав дитини в процесі формування ефективних механізмів організаційно-правового забезпечення захисту прав неповнолітніх, вагомість функціонування вказаної посади в контексті європейської інтеграції України.

Автор звертає увагу на той факт, що для розбудови дієвого механізму організаційно-правового захисту прав неповнолітніх на державному рівні потрібно створити мінімальні стандарти безпеки та благополучності життєдіяльності дитини, сприяти розбудові дитячих та юнацьких громадських об'єднань. У дослідженні доводиться теза про необхідність перегляду підходу до розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади на рівні забезпечення прав і свобод неповнолітніх. Особлива увага в статті приділяється темі

протидії цькуванню (булінгу). Зазначається, що необхідно не тільки забезпечувати накладання санкцій на особу, що визнана такою, що здійснює цькування по відношенню до іншої, а й додавати до їх числа обов'язкове проведення корекційної роботи з нею. Автори стверджують, що реалізація основних положень нормативно-правових актів у сфері захисту прав і свобод неповнолітніх вимагає активізації роботи влади та контролю за своєчасністю проведення необхідних заходів із забезпечення їх виконання.

The article analyzes the organizational and legal mechanisms for the protection of children's rights in Ukraine, identifies the specifics of the application of administrative legal personality by a child, describes the place of government in the process of ensuring the interests and rights of minors. The rights of minors as an element of administrative legal relations are studied, the state of protection of children's rights at the present stage of development of the Ukrainian state is considered.

Also, the article is devoted to the study of the transformation of the legal framework for the protection of the rights of minors, identifies problems with their tools, identifies modern forms of government agencies in the protection of children's rights, explores new ways of organizational and legal regulation. The historical stages of formation of the normative-legal base on the issues of protection of children's rights and freedoms are determined. The role of introducing the position of the Commissioner of the President of Ukraine for Children's Rights in the process of forming effective mechanisms of organizational and legal support for the protection of minors, the importance of the functioning of this position in the context of Ukraine's European integration is analyzed separately.

The author draws attention to the fact that in order to build an effective mechanism of organizational and legal protection of the rights of minors at the state level, it is necessary to create minimum standards of safety and well-being of children, to promote the development of children's and youth associations. The study argues that the approach to the division of powers between local governments and executive bodies at the level of ensuring the rights and freedoms of minors needs to be revised. Special attention in the article is paid to the topic of combating bullying. It is noted that it is necessary not only to ensure the imposition of sanctions on a person who is recognized as harassing another, but also to add to their number the mandatory correctional work with him. The author argues that the implementation of the main provisions of regulations in the field of protection of the rights and freedoms of minors requires intensification of the government and control over the timeliness of the necessary measures to ensure their implementation.

Ключові слова: організаційно-правове забезпечення, права дитини, захист прав дітей, адміністративне право, нормативно-правова база, законодавчий акт, державні установи.

Key words: organizational and legal support, children's rights, protection of children's rights, administrative law, normative-legal base, legislative act, state institutions.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Заснування ефективних організаційно-правових інструментів для повноцінної реалізації прав неповнолітніх є актуальною метою діяльності сучасної правової держави. З огляду на активну співпрацю України та ЄС, це завдання стає особливо важливим станом на сьогодні. Активізація інтеграції з Європейським Союзом призводить до необхідності вдосконалення державного механізму управління забезпеченням прав неповнолітніх з точки зору інтересів дітей в процесі проведення актуального реформування держави та суспільних трансформацій. Потреба вітчизняного соціуму в створенні потужного механізму захисту прав неповнолітніх та побудову необхідних складових з метою забезпечення правового статусу дітей є актуальною, а її

реалізація стає запорукою повноцінної інтеграції нашої держави до Європейського Союзу. 5 років тому на офіційному рівні було встановлено, що в Україні існують проблеми в сфері забезпечення прав і свобод дітей, що зумовлено відсутністю цього питання в числі пріоритетних завдань представників владних установ. Зазначена ситуація зумовлює необхідність дослідження існуючої системи організаційно-правового механізму захисту прав дитини, визначення його особливостей та вироблення шляхів подолання існуючих проблем у вказаній сфері.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичною основою праці стали дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців. Задля повноцін-

ного визначення стану забезпечення прав дитини в Україні та світі дослідили роботи таких вчених: В. Гаращук, В. Закриницька, О. Навроцький, О. Марцеляк. Питання діяльності державних органів у сфері захисту прав неповнолітніх в юридичній науці було темою праць Є. Філіпенка, О. Журавля, Л. Кожури, Н. Лесько, Т. Коломійця та інших.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження специфіки засад організаційно-правового забезпечення прав неповнолітніх в Україні, створення теоретичних ідей вдосконалення нормативно-правового механізму захисту прав дитини на сучасному етапі розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Протягом часу специфічне відношення до дітей як до головного елемента суспільного поступу та майбутнього та, з іншого боку, як до найменш захищених членів соціуму, існувало в усіх світових культурах. Відмінності у традиціях, мові, релігіях, географічному розташуванні не перешкоджали різним народам виробити схожий погляд на проблему захисту найменших членів суспільства. Поступово роль захисника прав дітей взяли на себе державні утворення. Подібна ситуація призвела до створення окремого правового інституту, метою якого стало забезпечення дотримання та захисту прав і свобод неповнолітніх [3].

Питанням правового регулювання захисту прав дітей людство почало займатися в минулому столітті. По закінченні Першої Світової війни представники Ліги Націй стали ініціаторами виникнення "Комітету дитячого благополуччя", завданням якого була організація заходів, спрямованих на боротьбу з рабством, дитячою проституцією, експлуатацією праці неповнолітніх тощо. Першим юридичним актом із забезпечення прав дитини міжнародного рівня стала проголошена в 1923 році "Декларація прав дитини". Цей документ також з'явився під егідою Ліги Націй [12, с. 45].

Створена в 1945 році Організація Об'єднаних націй продовжила роботу в сфері захисту прав неповнолітніх. У 1948 році на її Асамблеї було затверджено "Загальну декларацію прав людини", яка офіційно проголосувала особливу увагу по відношенню до захисту дитини. Через 11 років було затверджено "Декларацію прав дитини" [19, с. 145]. У 1989 році було прийнято "Конвенцію ООН про права дитини", яку на початку підписали більше 60 країн. Ця подія була сприйнята як важливий етап у міжнародних зусиллях щодо зміцнення справедливості, миру і свободи в усьому світі шляхом заохочення і захисту прав людини.

Необхідність охороняти дитину також була передбачена у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 року, міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права 1966 р., документах спеціалізованих установ ООН, як-от: МОП, ЮНЕСКО, ВОЗ тощо.

У порівнянні з раніше прийнятими документами у галузі прав людини Конвенція є найбільш повним і першим документом, у якому ці права набувають чинності норм міжнародного права. Таке важливе значення Кон-

венції пояснюється ще й тим, що вона являє собою зобов'язання на майбутнє [12, с. 46].

Національна державотворча традиція України характеризується правовою легалізацією особливого статусу дитини. Здебільшого це обумовлювалося етнокультурною традицією шанобливого ставлення матері і батька до дитини, особливою увагою громади до потреб підростаючого покоління, залученням до суспільно корисної праці і стимулюванням суспільної активності дітей. Після проголошення державної незалежності у 1991 р. Україна офіційно задекларувала позицію, у відповідності до якої права дитини визнаються нею абсолютною соціально-правовою цінністю, підлягають особливій правовій охороні з боку держави у відповідності до загально визначених міжнародно-правових стандартів, розроблених Організацією Об'єднаних Націй [3].

Кінець ХХ ст. характеризувався діяльністю з метою створення ефективного правового інституту забезпечення прав і свобод неповнолітніх. Цьому сприяла модернізація нормативно-правової бази держави із забезпечення прав дитини. Також активізація подібної діяльності була зумовлена потребою вирішення великої кількості труднощів у соціумі, серед яких варто виділити такі, що пов'язані із захистом прав дитини [12, с. 46].

Систематизуючи дослідницький доробок українських науковців з питань прав неповнолітніх, можна виділити 4 головні закономірності теоретичної розбудови нормативно-правової бази із прав дитини:

- створення правової бази з питань забезпечення прав неповнолітніх в якості правового та історичного здобутку вітчизняного соціуму та юридичного поняття;

- теоретичне дослідження прав неповнолітніх в якості елемента правового забезпечення на міжнародному рівні;

- аналіз явища прав дитини в якості складового елемента юридичного статусу особи та юридичних інструментів механізмів їх захисту;

- вивчення прав неповнолітніх в якості елемента управлінського регулювання владними установами [13].

Порівнюючи різні складові юридичної науки, варто зазначити, що найактивнішою реакцією на суспільні трансформації відзначається адміністративне право, яке доводить напрям роботи держави в питаннях захисту прав неповнолітніх. В якості складової частини організаційно-правової діяльності права дитини вивчаються в 2-х векторах:

- 1-й вектор відзначається тим, що центральне місце у дослідженнях займають питання щодо загальних складових захисту прав неповнолітніх, їх захист українськими органами правопорядку;

- 2-й вектор зосереджується на складових адміністрування прав неповнолітніх в якості членів родини, розбудові інституту прав дітей у напрямі вирішення проблем забезпечення соціального статусу неповнолітніх як специфічної групи суспільства та проблемах адміністрування сферою суспільної безпеки неповнолітніх [17, с. 69—70].

Станом на сьогодні права дітей наука досліджує головним чином у сфері визначення їх статусу в контексті правових відносин. На базі систематизації теоретичних підходів до вивчення структури прав неповнолітніх вчені вносять пропозиції визначати їх в якості забезпечених

законодавчими актами та державним апаратом можливостей незалежно вчиняти дії, направлені на створення можливостей для гармонійного життя, а також вимагати обов'язковості вчинення таких дій третіми особами або державою у випадках, передбачених законом. Забезпечення необхідних соціальних умов зумовлюють появу у неповнолітніх необхідних можливостей для повноцінної життєдіяльності [15, с. 70].

Вітчизняний варіант юридичного забезпечення прав дитини має власну специфіку:

- інститут прав неповнолітніх відзначається їх юридичним оформленням в різноманітних нормативно-правових актах, що характеризуються неоднаковим предметом юридичної регуляції, різноманітну правову потужність, різноманітний зміст та специфіку регулювання;

- основою законодавчої бази із забезпечення прав дітей є ЗУ "Про охорону дитинства". Його зміст забезпечує фундаментальні права неповнолітніх. У цьому документі зазначається, що в разі доведення негативного впливу на стан прав дитини в соціумі влада зобов'язана адекватно реагувати;

- у порівнянні з іншими категоріями фізичних осіб, правовий статус дитини передбачає значно ширший перелік прав, що вказує на легітимізацію особливого положення дитини в суспільстві і визнання всіма ланками державного управління в якості особливого об'єкта державного адміністрування [17, с. 70].

Особливості юридичного регулювання прав неповнолітніх дає можливість розділити їх на незалежні групи:

- природні;
- особисті;
- сімейні
- публічно-громадські;
- культурно-духовні;
- економічні та трудові;
- права в сфері відпочинку і оздоровлення;
- права в сфері соціального забезпечення;
- права дитини, яка має статус біженця або розлученої з сім'єю [10, с. 17].

Варто зазначити, що вказані групи є невичерпними, та визначають специфічні суспільні та юридичні права неповнолітніх як особи та громадянина.

Права неповнолітніх як суб'єктів адміністративних взаємовідносин відзначаються такими специфічними ознаками:

- права дитини потребують активного захисту від владних структур, що в свою чергу повинно регулюватися за допомогою необхідних законодавчих актів;

- з метою попередження посягання на права неповнолітніх передбачено механізм юридичних забезпечень задля безпеки прав і свобод неповнолітніх та пов'язаних з ними особами [17, с. 72].

Основною складовою механізму організаційних заходів захисту прав неповнолітніх є міжнародні нормативно-правові акти, які є визнаними державою та нормативно-правові акти національного законодавства. Міжнародний компонент правової основи забезпечення прав дитини (акти міжнародного права) та національне правове підґрунтя (акти системи національного за-

конодавства України) органічно взаємопов'язані між собою та є взаємодоповнюючими [15, с. 71].

Головними напрямками юридичного забезпечення прав і свобод дитини являються форми і способи реалізації захисту прав неповнолітніх на основі законодавчих документів, що реалізується центральними органами виконавчої влади, місцевою владою під час управлінської роботи з метою впровадження міжнародних нормативно-правових актів, державної політики та законів у сфері захисту прав неповнолітніх [1, с. 121]. Таким чином, до способів організаційно-правового забезпечення в питаннях захисту прав неповнолітніх відносяться:

- правнича робота владних установ щодо створення нормативно-правових актів, що забезпечують права і свободи неповнолітніх;

- керівництво закладами освіти та культури, діяльність яких спрямована на всебічний та гармонійний розвиток дитини;

- допомога в організації роботи дитячих та юнацьких громадських об'єднань;

- контроль за діяльністю владних установ у сфері розгляду заяв неповнолітніх про забезпечення прав дітей та скарг щодо їх порушення;

- виділення в системі органів правопорядку спеціальних відділів, діяльність яких спрямована на боротьбу з проявами правопорушень серед дітей та юнацтва;

- встановлення державних процедур усиновлення, піклування та контроль за їх виконанням;

- захист прав неповнолітніх в суді;

- попередження насильства та дискримінації в дитячому середовищі;

- створення проєктів та програм, спрямованих на забезпечення всебічного розвитку неповнолітніх членів суспільства;

- контроль за роботою представників влади, що реалізують забезпечення прав дітей [10, с. 17—18].

Головні вектори управлінського сприяння захисту прав неповнолітніх варто розділяти за показником їх направленості та виокремлювати об'єктивні та особливі. До об'єктивних векторів організаційно-правового захисту прав дітей відносяться заходи, спрямовані на реалізацію виховних цілей, боротьби з дискримінацією, зміцнення родини, боротьбу з будь-якими проявами насильства тощо. До особливих векторів адміністративної діяльності із забезпечення прав та свобод дитини, можна віднести організацію заходів, спрямованих на підвищення ефективності роботи правоохоронних органів, безпеку дітей, що опинилися в зонах військових сутичок, модернізації стану медичних послуг [17, с. 73].

На сучасному етапі розвитку держави ефективно створюється ювенальна політика, трансформується структура різноманітних органів влади, що мають відношення до забезпечення прав неповнолітніх, формується нова методика співпраці держави з громадськими організаціями, модернізується законодавча база. Водночас модель забезпечення прав неповнолітніх в Україні не є ідеальною та потребує удосконалення [15, с. 72].

Насамперед це стосується правових норм, зміст яких необхідно вдосконалювати з огляду на європейські правничі стандарти. Основним із них є Конвенція ООН

про права дитини. Її основні положення були ратифіковані Верховною Радою України. Стратегія Ради Європи з прав дитини вимагає повноцінного затвердження її основних положень в національне законодавство України, що є вимогою зближення з ЄС. Серйозним зрушенням в питанні вдосконалення державного забезпечення прав неповнолітніх стало прийняття Державної соціальної програми "Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини". До головних завдань зазначеної програми відносяться активізація впровадження положень Конвенції до українського законодавства, створення дієвих механізмів забезпечення прав неповнолітніх на регіональному рівні, формування безпечного середовища для повноцінного розвитку дітей та юнацтва [14].

Велика кількість правових норм щодо забезпечення прав дитини не реалізуються на практиці. Також у нормативно-правовій базі України відсутні деякі права, що гарантуються дітям Конвенцією ООН. Деякі науковці зазначають, що українська нормативно-правова база щодо захисту прав неповнолітніх практично не вдосконалювалася з початку другого десятиліття XXI ст. (хоча в 2011 році було запроваджено інституцію Уповноваженого Президента України з прав дитини, створення інституції якого відповідало Конвенції ООН про права дитини та рекомендаціям Комітету ООН про права дитини). Проте їх модернізація почала активізуватися після подій Революції Гідності. Це проявлялося в підвищенні нагляду за неповнолітніми, що опинилися за кордоном. Також підвищився контроль за діяльністю представників установ, метою роботи яких є нагляд за дітьми із соціально незахищених родин [19, с. 148]. Протягом 2015 року було внесено зміни до базових нормативних актів щодо пільг на навчання дітей; розпочато процес внесення змін до нормативної бази щодо посилення контролю за всиновленими дітьми та родинами, що їх всиновили, виїздом їх за межі України; передбачена система зберігання та обміну інформацією щодо дітей, які можуть бути всиновлені, у разі зміни місця проживання таких дітей; більше уваги приділено матеріальному забезпеченню дітей [2, с. 88].

Крім того, простежується активізація діяльності органів державної влади в питанні забезпечення захисту неповнолітніх. Це проявляється в створенні вдосконалених норм, метою яких є профілактика сімейного насильства, попередження трудової експлуатації неповнолітніх та правопорушень, скоєних неповнолітніми. Вказані норми доповнили такі законодавчі акти, як, наприклад, Закон України "Про основи Національної безпеки України" [4, с. 128]. Нові положення були додані до Закону України "Про охорону дитинства". Вони стосувалися забезпечення захисту неповнолітніх, що опинилися на території військових конфліктів та постраждали внаслідок бойових дій, опинилися в статусі "внутрішньопереміщених осіб".

Слід відзначити, що в останні роки ведеться активна державна політика в напрямі підготовки та прийняття нормативно-правових актів, норми яких забезпечують саме захист дитини від протиправних посягань. Важливим з точки зору захисту прав неповнолітніх стало затвердження таких Законів України, як "Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту

дітей від сексуальних зловживань та сексуальної експлуатації" [7], Закону України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" [8] тощо. З метою протидії цькуванню дитини 18 грудня 2018 року було прийнято ЗУ "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо протидії булінгу". Цей законодавчий акт закріплює в правовому полі термін "булінг" та встановлює відповідальність за вчинення протиправних дій, які можна кваліфікувати як цькування [5].

Варто вказати на той факт, що станом на сьогодні модернізується нормативно-правова база відомчого рівня, що сприяє зближенню національного законодавства з європейськими правничими стандартами з питань захисту прав і свобод неповнолітніх. Однак низку важливих законодавчих актів так і не було прийнято на рівні національного законодавства. Подібний стан речей згубно відображається на створенні ефективної організаційно-правової системи захисту прав дітей. Також на забезпечення повноцінного захисту прав неповнолітніх в Україні згубно впливають затяжні процедури затвердження законодавчих актів у зазначеній правничій сфері. Так, у 2017 році для підвищення рівня безпеки соціально незахищених неповнолітніх, посилення потужності забезпечення діяльності владних установ з питань охорони дитинства, модернізації роботи уповноважених органів влади, місцевого самоуправління з питань захисту неповнолітніх, що вимагають окремої уваги державної влади, було створено законопроект під назвою "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення соціального захисту дітей". Однак у наступному році профільний комітет ВРУ відправив вказаний проєкт закону на доопрацювання [19, с. 149].

Існують проблеми і з реалізацією попередньо прийнятих законодавчих актів в сфері захисту прав та інтересів дитини. Прийнятий в 2017 р. ЗУ "Про запобігання та протидію домашньому насильству" не знаходить повноцінної реалізації, адже в Україні немає механізмів застосування його змісту. В 2018 році було затверджено Порядок внесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового зборонного припису стосовно кривдника. Однак реалізація Порядку спочатку не була можливою, оскільки ще не були створені письмові бланки та не розроблена методологія аналізу рівня безпеки. Таким чином, невідповідність термінів прийняття та впровадження нормативно-правових актів є нагальною проблемою українського законодавства в сфері захисту прав дітей. Подібний стан речей зумовлює необхідність підвищення нагляду з-боку держави за відповідністю термінів впровадження основних положень законодавчих норм [9].

На сучасному етапі актуальною є проблема розбудови роботи органів влади в питаннях боротьби з цькуванням (булінгом), домашнім насильством, підлітковим суїцидом. Для боротьби зі вказаними явищами варто звертатися до органів опіки та піклування, органів правопорядку, психологічних та медичних установ. Водночас, на думку експертів, неодноразово робота, спрямована на розбудову життєздатного механізму попередження порушення прав неповнолітніх та їх захисту, надання допомоги жертвам жорстокого поводження на- тикається на:

- бюрократію та міжвідомча дезінтеграцію;
- суб'єктивізм у виборі недержавних організацій для співпраці;
- несформованість однакових принципів забезпечення пропедевтичної діяльності;
- відсутність теоретичної та практичної бази щодо захисту жертв насильства та подальшої допомоги їм;
- низький рівень у відповідальних робітників навиків роботи з жертвами насильства;
- відсутність дієвої та структурованої системи реабілітаційних центрів [17, с. 74].

Запровадження посади Уповноваженого Президента України з прав дитини також було однією з умов впровадження основних положень Конвенції ООН про права дитини [18, с. 219]. Варто визначити, що до основних повноважень омбудсмена можна віднести право брати участь у розробці нормативно-правових актів щодо захисту прав неповнолітніх, контролювати установи соціального захисту неповнолітніх, виконання покарань, психіатричні заклади; право надсилати звернення до органів влади, отримувати необхідну інформацію; можливість користуватися допомогою фахівців, експертів; право фіксувати та надавати інформацію про факти порушень прав дітей; досліджувати діяльність спеціальних установ, освітніх закладів; співпрацювати з міжнародними установами з питань забезпечення прав неповнолітніх. Для забезпечення діяльності Уповноваженого створений відповідний структурний підрозділ Адміністрації Президента України — Управління забезпечення діяльності Уповноваженого Президента України з прав дитини. Співробітники Управління є державними службовцями. Для надання консультативної допомоги Уповноваженому створена і діє Громадська консультативна рада з питань захисту прав дитини на правах робочої групи Адміністрації Президента України [18]. До складу Громадської консультативної ради увійшли 40 міжнародних та всеукраїнських громадських організацій, що працюють в інтересах дітей. У роботі Ради беруть активну участь представники всіх релігійних конфесій України [11, с. 95].

Однак у роботі Уповноваженого Президента України з прав дитини існують проблеми. Низка вчених звертають увагу на відсутність правового закріплення взаємодії в роботі дитячого омбудсмена з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини. Подібна співпраця може позитивно позначитися на коренях порушень прав неповнолітніх. Стосовно модернізації забезпечення захисту прав неповнолітніх представники Ради Європи та Європейської мережі дитячих омбудсменів пропонують створити в нашій державі європейську модель Уповноваженого з прав дитини, яка представлятиме собою окремий та суверенний інститут дитячого омбудсмена, який повинен отримати юридичний імунітет. На думку європейських експертів, саме за таких умов Уповноважений зможе справді бути незалежним і ефективно виконувати свої обов'язки із захисту прав дітей у повній мірі [16].

Вказані труднощі зумовлюють забезпечення низки організаційно-правових заходів органами державної влади, пошук нових форм та методів їх діяльності, налагодження конструктивної взаємодії державних

органів між собою, а також з представниками громадськості в цій сфері. До числа ефективних організаційно-правових заходів у сфері захисту прав дитини варто віднести створення сучасних форм роботи владних установ, наприклад, правоохоронний проєкт "Шкільний офіцер поліції", завданням якого є формування та захист безпечного освітнього середовища, в основі якого знаходиться активна взаємодія Національної поліції та освітніх закладів. Програма проєкту складається із 25 уроків. 6 із них передбачено для початкової школи, 19 — для старшої та середньої. "Школа і поліція" у інтерактивній формі дозволяє розкрити такі важливі теми, як безпечна поведінка на дорозі та в побуті, поведінка у стресових або небезпечних ситуаціях, права дитини, запобігання та протидія насильству у сім'ї, булінгу тощо. Для участі у програмі в якості шкільних офіцерів було направлено представників правоохоронних органів, що пройшли попередні тренінгові заняття. Структура уроків включає в себе теорію на початку заняття та практичних перевірок певних тверджень. Для учнів молодшого класу заняття проводять у формі гри — використовують спеціальні ігрові набори та ляльок. З середніми та старшими класами під час групової роботи відпрацьовують різні практичні ситуації. Оскільки заняття проводять одночасно для груп максимум з тридцяти дітей, кожен учень задіяний та долучається до гри або обговорення, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Окремим напрямом роботи шкільних офіцерів є налагодження взаємодії з батьками [20]. Також, досить ефективно зарекомендував себе ще один поліцейський проєкт — "Поліна", метою якого є контроль за випадками насильства в сім'ї та їх попередження. Він почав впроваджуватися 12 червня 2017 року в формі мобільних груп у Дарницькому районі (Київ), Малиновському районі (Одеса), в місті Сєвєродонецьк Луганської області. За інформацією заступника міністра внутрішніх справ з питань європейської інтеграції, за перший місяць від старту проєкту до поліції надійшло 376 звернень щодо домашнього насильства, на виклики мобільні групи здійснили 341 виїзд, було складено 116 протоколів та винесено 55 офіційних попереджень, прийнято 43 заяви від потерпілих, а також порушено 4 кримінальні провадження проти порушників. Одним із інноваційних підходів у роботі мобільних груп також, стало інспектування сімей, які стоять на обліку, разом з представниками управління у справах сім'ї, молоді та спорту і центром соціальних служб для сім'ї дітей та молоді у комплексі зі спільним чергуванням [21].

Варто вказати на той факт, що виконання вказаних проєктів продемонструвало їх ефективність. Подібна ситуація зумовлює необхідність масштабної реалізації цих проєктів в нашій державі. Також не можна оминати увагою високий рівень ефективності роботи дитячої "гарячої лінії", навчання дітей навичкам медіації та мирного подолання конфліктів в середовищі освітніх закладів [19, с. 147].

ВИСНОВКИ

Формування організаційно-правового механізму захисту прав дитини в Україні відбувається досить активно. В останні роки було прийнято велику кількість необхідних нормативно-правових актів, що зумовлено

поглибленням співпраці України з ЄС. Також важливим елементом системи захисту прав дитини є Уповноважений Президента з прав дитини, діяльність якого законодавчо закріплена. Водночас державна система захисту прав неповнолітніх не є досконалою, а створення дієвих механізмів у цій сфері натикається на складнощі. З огляду на зазначені факти, для ефективного формування державного організаційно-правового механізму захисту прав неповнолітніх в Україні необхідно створити базові критерії безпеки та добробуту неповнолітніх, сприяти формуванню громадських організацій дітей та юнацтва. Також необхідно змінити підхід до розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади різних рівнів у сфері охорони дитинства. Потрібно не лише забезпечувати настання відповідальності по факту здійснення цькування (булінгу), а й доповнити її вимогою участі в корекційній роботі, спрямованій на попередження шкільного насильства, самого "булера". Забезпечення виконання законодавчих актів в сфері захисту прав дитини потребує посилення діяльності органів влади та контролю за своєчасністю проведення необхідних заходів. Також модернізації потребує співпраця органів центральної влади та місцевого самоврядування в питаннях забезпечення захисту прав дитини.

Література:

1. Адміністративне право України. Підручник для юрид. вузів і фак. / Ред. Ю.П. Битяк. Харків: Право, 2000. С. 121.
2. Гаращук В.М. Стандарти державного контролю: погляд на проблему. *Право України*. 2002. № 8. С. 88.
3. Гварамія Л. Захист прав дитини у міжнародних конвенціях та декларація. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/6070/Gvaramiya.pdf>
4. Журавель О. Повноваження ОВС щодо протидії безпритульності та бездоглядності дітей. *Право і суспільство*. 2011. № 6. С. 128.
5. Закон про булінг: відповідальність за цькування в школі. URL: <https://ldn.org.ua/consultations/zakon-pro-bulinh-vidpovidalnist-za-tdskuvannya-u-shkoli/>
6. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення соціального захисту дітей". URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc6_current_main?id=&pid069=230
7. Закон України "Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту дітей від сексуальних зловживань та сексуальної експлуатації". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2334-19#Text>
8. Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
9. Закриницька В.О. Адміністративно-правові засади управління у сфері соціального захисту сім'ї, дітей та молоді. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/AFTOREF/Zakrunucka_2014.pdf
10. Іщенко І.В. Ювенальна превенція та інші суміжні інститути впливу на поведінку дитини в суспільстві: порівняльно-правовий аналіз. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції (Одеса, 12 груд. 2017 р.). Одеса, 2017. С. 17—18.
11. Ковалко Н.М. Щодо правового статусу Уповноваженого Президента України з прав дитини. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 95.
12. Кожура Л. Особливості розвитку інституту охорони дитинства XIX — поч. XXI ст. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2017. Вип. 28. С. 45—46.
13. Коломоєць Т.О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2751>
14. Концепція Державної соціальної програми "Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини" на період до 2021 року. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/230-2017-p>
15. Лесько Н.В. Державна політика України у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій: адміністративно-правові проблеми формування та реалізації. Київ, Видавництво "Людмила". 2017. С. 70—72.
16. Марцеляк О.В. Конституційно-правий статус інституту омбудсмена: світовий досвід та українська модель. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/1351?locale-attribute=en>
17. Навроцький О.О. Види адміністративно-правових гарантій забезпечення прав дитини в Україні. *Вісник Запорізького національного університету*. Юридичні науки. 2017. № 1. С. 69—74.
18. Навроцький О.О. Правове регулювання компетенції Уповноваженого Президента України з прав дитини. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія "Право". 2016. Вип. 22. С. 219.
19. Навроцький О.О. Шляхи удосконалення адміністративної відповідальності за порушення прав дитини в сучасному адміністративному законодавстві України. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 3. С. 145—149.
20. Філіпенко Є. Забезпечення гарантії прав і свобод неповнолітніх в діяльності органів внутрішніх справ України. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2010_3_63
21. Як працює "Поліна" — поліція проти домашнього насильства. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28602166.html>

References:

1. Bityak, Y.P. (2000), *Administrativne pravo Ukrainy* [Administrative law of Ukraine], Pravo, Kharkiv, Ukraine.
2. Garashchuk, V.M. (2002), "Standards of state control: a look at the problem", *Pravo Ukrainy*, vol. 8, pp. 88.
3. Gvaramia, L. (2013), "Protection of children's rights in international conventions and declaration", available at: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/6070/Gvaramiya.pdf> (Accessed 15 Aug 2021).
4. Zhuravel, O. (2011), "Powers of the police to combat homelessness and neglect of children", *Law and society*, vol. 6, pp. 128.
5. Legal Development Network (2018), "Law on bullying: responsibility for bullying at school", available at: <https://ldn.org.ua/consultations/zakon-pro-bulinh-vidpovidalnist-za-tdskuvannya-u-shkoli/> (Accessed 15 Aug 2021).

6. Verkhovna Rada of Ukraine (2020), The Law of Ukraine "On Amendments to certain legislative Acts of Ukraine concerning the improvement of social protection of children", available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc6_current_main?id=&pid069=230 (Accessed 15 Aug 2021).

7. Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine "On Amendments to the Criminal code of Ukraine on the protection of children from sexual abuse and sexual exploitation", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2334-19#Text> (Accessed 15 Aug 2021).

8. Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine "On Prevention and Counteraction to domestic violence", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (Accessed 15 Aug 2021).

9. Zakrnytska, V.O. (2014), "Administrative and legal principles of management in the field of social protection on families, children and youth", available at: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/AFTOREF/Zakrun-ucka_2014.pdf (Accessed 15 Aug 2021).

10. Ishchenko, I.V. (2017), "Juvenile prevention and other related institutions on influence on the child's behavior in society: a comparative legal analysis", *Materialy Vseukrains'koi naukovoï konferentsii [Proceedings of the All-Ukrainian Scientific Conference]*, Odessa, Ukraine, December 12, pp. 17—18.

11. Kovalko, N.M. (2013), "Regarding the legal status of the Presidential Commissioner for children's rights", *Chasopys Kyivs'koho universytetu prava*, vol. 2, pp. 95.

12. Kozhura, L. (2017), "Peculiarities of the development of the institute of childhood protection of the XIX—XXI century", *Naukovyj visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Yurydsprudentsiia*, vol. 28, pp. 45—46.

13. Kolomojets, T.O. (2005), "Administrative coercion in public law of Ukraine: theory, experience and practice of implementation", available at: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2751> (Accessed 15 Aug 2021).

14. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), Resolution "The Concept of the State social program "National action plan for the implementation of the UN Convention on the rights of the child" until 2021", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/230-2017-p> (Accessed 15 Aug 2021).

15. Lesko, N.V. (2017), *Derzhavna polityka Ukrainy u sferi zakhystu ditej vid nasyt'stva ta inshykh protypravnykh dij: administratyvno-pravovi problemy formuvannia ta realizatsii [State policy of Ukraine in the field of protection of children from violence and other illegal actions: administrative and legal problems of formation and implementation]*, Vydavnytstvo "Liudmyla", Kyiv, Ukraine, pp. 70—72.

16. Martselyak, O.V. (2004), "Constitutional and legal status of the ombudsman: world experience and the Ukrainian model", available at: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/1351?locale-attribute=en> (Accessed 15 Aug 2021).

17. Navrotsky, O.O. (2017), "Types of administrative and legal guarantees of children's rights in Ukraine", *Visnyk Zaporiz'koho natsional'noho universytetu. Yurydychni nauky*, vol. 1, pp. 69—74.

18. Navrotsky, O.O. (2016), "Legal regulation of the competence of the Commissioner of the President of Ukraine for the rights of the child", *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii "Pravo"*, vol. 22, pp. 219.

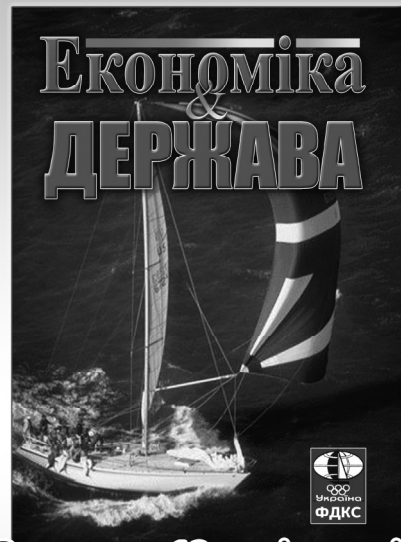
19. Navrotsky, O.O. (2017), "Ways to improve administrative liability for violations of children's rights in modern administrative legislation of Ukraine", *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo*, vol. 3, pp. 145—149.

20. Filipenko, E. (2010), "Ensuring the guarantee of the rights and freedoms of minors in the activities of internal affairs of Ukraine", available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2010_3_63 (Accessed 15 Aug 2021).

21. Moskvychova, A. (2017), "How does the "Polina" — police against domestic violence", *Radio Svoboda*, available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/28602166.html> (Accessed 15 Aug 2021).

Стаття надійшла до редакції 26.07.2021 р.

**Науково-практичний журнал
«ЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВА»**

Передплатний індекс: 01751

Виходить 12 разів на рік

наукове фахове видання України

З ПИТАНЬ ЕКОНОМІКИ

(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 №1643

Спеціальності — **051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.**

www.economy.in.ua

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73